verschijnselen evenmin als de eerste wet het bestaan van onstoffelijke factoren uitsluit. Deze factoren, en evenmin het wezen van het onderzochte object, behoeft men echter te kennen om een proces quantitatief van uit een energetisch (thermodynamisch) standpunt te bestudeeren. Bij de gecompliceerdheid der levende stof is dit een groot voordeel.

De energetische bestudeering der levensverschijnselen leert dan ook, behalve het verband met de genoemde wetten, nog veel meer.

In de voornaamste plaats leert het energiewetten kennen, waaraan alleen het levende is onderworpen; uit welke wetten de eigenwettelijkheid, de doelmatigheid en de onderlinge verwantschap van al wat leeft, duidelijk blijkt. Dit wordt door verschillende voorbeelden toegelicht, waarbij tevens de groote practische beteekenis, die deze onderzoekingen vaak bezitten, kan worden aangetoond. Over verschillende dezer wetten, o.a. de z.g. oppervlaktewet en die der regulatie der energiewisseling, heeft spreker eigen onderzoekingen verricht, welke worden voortgezet in het laboratorium, dat door medewerking van het Bestuur der Vrije Universiteit ingericht is, en waarin onderzoekingen over de energiewisselingen, zoowel van grootere dieren en den mensch, als ook van de kleinste insecten en uitgesneden en ovedevende organen kunnen worden uitgevoerd.

De energetische beschouwing der levensverschijnselen leert nu, zooals reeds hier in 't kort werd aangeduid, tal van feiten kennen, welke, aldus eindigde spreker, goeden moed geven ook het tweede deel onzer taak aan te vangen, n.l. uit de feiten op te klimmen tot de theorie, uit de verschijnselen te trachten iets van het wezen der dingen te leeren kennen. En dat bij deze geestelijke werkzaamheid onze persoonlijke natuur zich niet verloochent en vooraf bepaalde grondslagen voor een ieder, bewust of onbewust, vast staan, behoeft wel geen betoog.

Maar even zeker is het, dat wie van de wetenschap meer verwacht dan een verzamelen van symbolen, die de ons omgevende werkelijkheid ons opdringt, uit moet gaan van de meening, dat deze buitenwereld bestaat en kenbaar is; dat de dingen werkelijk in onze denkbeelden waar zijn, en dus stilzwijgend bouwt op het Christelijk geloof, dat de wereld door Wijsheid is gegrond en overal orde, eenheid en wijsheid openbaart.

We hopen zeer, dat deze belangrijke rede spoedig in druk zal verschijnen. Ze behandelde een onderwerp, dat voor onze beschouwing van de levensverschijnselen van hoog belang is, en deed dat op principieele wijze. De goede verwachting die van den heer Buitendijk gekoesterd werd, is door deze rede niet weinig versterkt geworden. Philosophisch goed doordacht, beknopt en zeer volledig, maakte deze rede een uitnemenden indruk. We hebben in den heer Buitendijk een man gekregen, die op de hoogte van de nieuwere denkbeelden en theorieen is en die, door eigen studie en waarneming van de verschijnselen, een nieuw licht kan ontsteken op het gebied der biologie. En daaraan hebben we niet het minst met het oog op den strijd voor onze christelijke beginselen, wel dringend behoefte.

Valsche bedoelingen.

Prof. Bouwman meent, dat we hem valsche bedoelingen hebben toegeschreven, toen we tegen legendevorming opkwamen.

Reeds het woord legendevorming weerspreekt dit. Een legende vormt zich niet opzettelijk en met een »valsche bedoeling«, maar onbewust, vaak zelfs volkomen ter goeder trouw.

Zoo twijfelen we geen oogenblik aan de goede trouw van Prof. Bouwman, toen hij vóór de Synode in de *Bazuin* beweerde, dat Prof. Bavinck, nog te Kampen hoogleeraar zijnde, vóór het doctoraat geijverd heeft, hoewel Prof. Bavinck publiek op de Synode ontkende, dit ooit te hebben gedaan. Natuurlijk ging Prof. Bouwman op hooren zeggen af en was het alleen zijn fout, dat hij te lichtgeloovig was.

En evenzoo staat het ook met zijn tweede bewering. Niet als persoonlijke weergave van Prof. Bavinck's bedoeling, maar als een letterlijk citaat, tusschen aanhalingsteekens, werd meegedeeld, dat Prof. Bavinck verklaard zou hebben dat hij »waarschijnlijk wel kon meegaan« met de gedachte van Prof. Hoekstra. Gaarne nemen we aan, dat Prof. Bouwman *meende dit gehoord te hebben*, maar we wisten stellig, dat Prof. Bavinck dit *niet* gezegd had, en toen we ten overvloede aan hem zelf de vraag voorlegden, of hij dit gezegd had, antwoordde hij, dat hij niet alleen dit niet gezegd had, maar dat dit woord ook zijn bedoeling niet juist weergaf. Ook Prof. Bouwman moet thans zelf erkennen, dat het woord »waarschijnlijk« te sterk is geweest en vervangt dit door het woord misschien, wat heel wat anders is. Waar hij voorts zich beroept op het persverslag in de *Rotterdammer*, mogen we wel tot groote voorzichtigheid manen. En Prof. Ridderbos en Prof. Bavinck hebben zich reeds genoodzaakt gezien, publiek allerlei onjuistheden in dit persverslag tegen te spreken, en ook schrijver dezes zijn door dit persverslag woorden in den mond gelegd, die hij nooit gebruikt heeft. Soms werd hem vlak het tegendeel toegeschreven van wat hij gezegd had. Een autoriteit is dit persverslag dus allerminst.

Gaarne laten we hiermede verder deze zaak rusten. Onze bedoeling was alleen om te voorkomen, dat straks de indruk zou gewekt worden bij de Kerken, alsof Prof. Bavinck zich eigenlijk reeds één zou verklaard hebben met het voorstel van Prof. Hoekstra. Nu Prof. Bouwman achteraf erkennen moest, dat dit niet juist is, zijn we tevreden.

DR. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen van N. N., Hilversum *f* 10; van N. N., postwissel groot *f* 4; van den heer Joh. Rameyer te Rotterdam een wissel groot *f* 2, zijnde *f* 1 van Mej. de Wed. v. G. en *f* 1 van den heer T. O.

Ds. J. H. HOUTZAGERS, *voorzitter*.

Uit de Pers.

In de *Groninger Kerkbode* schrijft Ds. Miedema over onze militairen het volgende:

Heel het leven, al de gesprekken staan tegenwoordig direkt of indirekt onder den invloed van den oorlog. Menige preek wordt gestoffeerd met oorlogsbeelden.

Een wonder trouwens, ieder ondervindt dagelijks de gevolgen van den oorlogstoestand. Duurder levensmiddelen. Sommige zelfs niet meer te krijgen.

Oorlogsberichten van het dooden van duizenden, van 't neerwerpen van steden en dorpen, van kerken en andere monumentale gebouwen.

En dan in ons eigen land ons leger op oorlogssterkte. Duizenden gerinnen ondervinden het ongemak en de bittere gevolgen er van. Schier geen huis is er, waar niet een man of jongeling is weggeroepen, om zich bij zijn regiment te voegen.

Maar is het voor ons die thuis bleven, een bezwaar, niet minder ongelegenheid brengt het voor hen, die nu als militair Koningin en vaderland moeten dienen.

Ons trof het, toen we in de eerste weken van den Europeeschen oorlog op reis waren, en in den trein zaten met enkele onzer landverdedigers, hoe een dier mannen klaagde. Hij zag dat een stationsbediende niet al te vlug in 't bedienen en niet al te vriendelijk ook was tegen onzen soldaat. Toen slaakte hij de klacht: ja, als je de uniform aan hebt, dan kijken de meeste menschen je met een scheef oog aan. Dat zit er metterdaad nog wel eens bij velen in. Het soldatenvolk wordt nogal eens voor ruw gehouden, waarmee velen liefst niet te nauw in aanraking komen. Het is nog een overblijfsel van den ouden tijd.

Gelukkig is dat nu, met den persoonlijken dienstplicht, veel en veel beter geworden.

Toch is 't niet te verwonderen, dat 't in de kazerne anders toegaat als in een dameskostschool. Ja dat ook menig vader en moeder hun zoon met zorg gaan laten, als hij in die omgeving, waar menschen van zoo verschillenden levenskring bijeen zijn, moet verkeeren.

Waarlijk, dat hoeft ons niet te verwonderen. Daar is vooral voor hen die geleerd hebben te bidden, met God en Zijn dienst te rekenen, niet veel dat meewerkt. Ons volk is in meerderheid nog wel een godsdienstig volk. Maar onder jonge mannen vooral is 't of velen het zwakheid vinden, er voor uit te komen dat zij nog bidden en ter kerk gaan. Met name ook den vloeker meent, dat hij met vloeken alleen zijn eigen vrijheid handhaaft. Liederlijke, vuile taal is maar al te veel naar onzen Hollandschen volksaard aan de orde van den dag. Kaartspel een zeer gewoon tijdverdrijf. Lijntrekken, 't zich met allerlei middelen aan den dienst te onttrekken, niet zeldzaam.

Voeg daarbij, dat alle controle en toezicht over het geestelijk leven onzer jongelieden weg is. Want dat is zoo. Kerkdienst werd vroeger nog gecommandeerd. En nog is er wel dienst voor 't Kerkgaan, maar wie er zich aan onttrekken wil, wordt in geen enkel opzicht verplicht. Wie ziet er op toe of de jongelieden ter catechisatie gaan? Wie kan nagaan, waar zij in hun vrijen tijd zijn? Met wie ze omgaan?

Inderdaad 't is niet te verwonderen dat vele ouders niet al te gerust zijn over hun jongens in het soldatenkleed. Daar komt nu vooral nog iets bij.

Onze geheele kustlijn en onze grenzen zijn met wachten bezet. Op eenzame plaatsen, eilanden en bij de zeedijken, ver in Limburg en N.-Brabant, overal ligt onze gewapende macht.

Waar of geen kerken zijn of slechts uren er van verwijderd. Of ook waar alleen een Roomsche bevolking is en dus voor onze menschen van Gereformeerde religie geen gelegenheid is om Gods Woords te hooren of zelfs ook maar eenige gemeenschap te oefenen met geloofsgenooten.

Ja daar komt nog een element bij. Na de eerste dagen van spanning, toen elk oogenblik gevreesd werd, dat ook wij in den oorlog betrokken zouden worden, is nu vrij algemeen de idee onder ons volk, dat wij er wel buiten zullen blijven. Of 't terecht is, dan wel ten onrechte, beoordeel ik hier nu niet. Maar 't feit van dezen ommekeer in de publieke opinie is niet te loochenen. Die gedachte nu leeft ook onder onze militairen. Dat nu maakt dat te meer hun de dienst gaat vervelen. Vervelen dat is vooral 't wachtwoord op die eenzame wachtposten, en bij het eindeloose wachtloopen aan de grenzen. En nu weten wij het allen, dat ledigheid is een oorkussen van den duivel. Reden te meer om bezwaard te zijn over onze jonge mannen.

Maar, vraagt wellicht deze of gene, hebt gij dan een zoo slechte gedachte van onze jongens en jonge mannen? Denkt gij ze dan zoo ontrouw, zoo onoprecht, zoo onstandvastig?

Niet gaarne zouden wij het willen zeggen. Met geen woord hebben wij 't u te kennen gegeven. Wij spreken alleen van de gevaren, die dreigen en hen omringen.

Wij hopen en verwachten, dat onze menschen, dragende de teekenen van onze koningin, bovenal den Koning der koningen niet zullen verloochenen. Wij gelooven dat ze met ons de roeping erkennen en aanvaarden, dat zij een zoutend zout in ons leger moeten zijn. Zij zijn daar in den weg hunner roeping. God heeft ze daar gesteld. Wij wenschen niet te klagen over de positie waarin ze gesteld worden.

Maar, daar zullen toch ook wel zwakke broeders onder zijn. En 't zou groote dwaasheid zijn om 't gevaar gering te schatten.

Nu zijn wij 't waarlijk niet alleen, die dit alles zien. Er is van velerlei zijde van alles gedaan voor de militairen, ook om hen geestelijk en zedelijk bij te staan.

Wat een reeks vaste en tijdelijke militaire tehuizen zijn er niet opgericht. Wat een lectuur is er al niet verspreid. Veldpredikers en hulpveldpredikers zijn uitgezonden. Velerlei comité's werken. Wat kwamen er al niet een circulaires om hulp en steun te vragen. In Apeldoorn vormde zich zulk een comité. In Amsterdam, op kleinere plaatsen, op forten. Vooral ook voor N.-Brabant en Limburg. De Jongelingsbonden, de Gereformeerde zoowel als de algemeene Christelijke, trokken zich deze verzorging voor militairen aan.

En nu ook benoemde de Generale Synode een drietal deputaten om de geestelijke en godsdienstige verzorging onzer troepen te behartigen, vooral tot hulp van de kerken in Noord-Brabant en Limburg.

Deze laatsten ontvingen bovendien ook de machtiging van de Synode, aan alle kerken een collecte te verzoeken om dezen arbeid te bekostigen. En de voorzitter van den Gereformeerden bond, Ds. J. Vonkenberg, tevens deputaat der Synode, reist zoowat het heele land door voor deze zaak.

Misschien zegt gij: waar moeten wij Gereformeerden ons nu aan houden? Aan de plaatselijke comité's? of alleen aan de collecte door de Synode uitgeschreven?

Is het niet mogelijk dien arbeid te concentreeren? Ds. de Boer van Garrelsweer richtte reeds een vraag in 't publiek tot Comite's enz., om dit zoo mogelijk te bewerken. Deze vraag zal zeker wel bij meerderen zijn opgekomen, omdat nu menigeen niet recht weet waarheen hij zich moet wenden.

Nu moet ons echter deze verwarring, schijnbare verwarring in veel opzichten niet verwonderen. De mobiliseering van ons leger kwam zoo onverwacht. De behoefte openbaarde zich locaal. En naar die behoefte werden toen commissies opgericht, die de hand aan den ploeg sloegen. 't Spreekt vanzelf, dat die commissies niet aanstonds met elkander konden raadplegen, omdat elke commissie stond voor de speciale belangen ter plaatse.

Maar wat moet *nu* gedaan?

Vooreerst, dunkt ons, moeten alle ouders en familieleden zich ook 't geestelijk heil en de godsdienstige belangen hunner familieleden zooveel mogelijk aantrekken. Zoek eerst het koninkrijk Gods en Zijne gerechtigheid — dat geldt ook voor den soldaat.

Laten we in onze gebeden hunner gedurig gedenken.

Voortr moeten de Kerkeraden ook zooveel mogelijk de Kerkeraden ter plaatse waar de soldaten zijn gelegerd, op de hoogte brengen met de leden hunner gemeente die daar zijn, opdat deze tenminste trachten opzicht over hen te oefenen.

En verder — maar daarover een volgend maal zoo de Heer wil.

Officieele Berichten.

L. S.

Den kerken in Z.-Holland (zuidel. ged.) wordt verzocht de collecten naar art. 19 D. K. O. voortaan te zenden aan Ds. J. F. Jonkers te Schiedam.

A. MULDER.

Strijen, 10 December 1914.

Classis Gouda.

De Geref. kerk te Haastrecht roept, in gevolge classicaal besluit, de kerken der classis Gouda samen ter gewone vergadering op Dinsdag 2 Februari 1915.

Punten voor het agendum worden vóór Dinsdag 12 Januari e.k. verwacht aan het adres van den eerstondergeteekende:

Namens den Raad der roepende kerk:

B. VAN HALSEMA, *praeses*.

T. YPMA, *scriba*.

Haastrecht, 15 Dec.

Kort verslag van de vergadering der cl. Brielle, gehouden 4 Nov. 1914.

Op gebruikelijke wijze wordt de vergadering geopend door Ds. Dekker.

Uit de credentialen blijkt, dat alle kerken wettig vertegenwoordigd zijn.

Voorzitter is Ds. Dekker, Assessor Ds. van Lummel, Scriba Ds. Esselink.

De notulen worden gelezen en na eene enkele rectificatie gearresteerd.

Door br. P. v. d. Berg wordt verslag uitgebracht van de j.l. gehouden Prov. Synode

Over de missive van de Prov. Synode omtrent Art. 11 en 13 D. K. O. zal in de volgende Vergadering een besluit worden genomen.

De Commissie tot Evangelisatie deelt mede, dat zij de uitgave van „De Wegwijzer" gestaakt heeft, en overweegt om later een voorstel in zake de Evangelisatie ter tafel te brengen. Wordt goedgekeurd.

Met blijdschap en dank wordt vernomen, dat de classis Barendrecht en Rotterdam wederom hulp in den D. d. W. hebben toegezegd, en de hoop geuit, dat ook de classis Schiedam dit weer zal doen.

De vacaturebeurten zijn als volgt:

Den Bommel in Dec. event. een D. d. W. uit de cl. Schiedam, in Febr. Ds. Dekker; Brielle in Jan. Ds. Schouten; Tinte in Dec. Ds. Nieborg, in Febr. event. een D. d. W. uit de cl. Schiedam, Hellevoetsluis in Febr. Ds. v. Velsen; N. Helvoet in Jan. Ds. v. Lummel; Stellendam in Jan Ds. Esselink; Ouddorp in Jan. event. een D. d. W. uit de cl. Rotterdam; Spijkenisse in Jan. Ds. Mol; Rockanje in Jan. event. een Ds. d. W. uit de cl. Schiedam, in Febr. Ds. v. Pernis; Melissant in Dec. Ds. v. Duin, in Febr. event. een D. d. W. uit de cl. Rotterdam.

Besloten wordt de volgende vergadering in Middelharnis te houden.

Na het onderzoek naar Art. 41 gaat de assessor voor in dankzegging en sluit de voorzitter de vergadering.

Op last der classis:

G. W. H. ESSELINK, *scriba*.

Stad a/h H., 10 Nov. '14.

Vergadering der Classis Gorinchem, gehouden Woensdag 11 November.

1. De vergadering wordt geopend door Ds. v. d. Vlies, als consulent van Noordeloos. Gezongen wordt Ps. 105 : 3, gelezen Ps. 46. Hij gaat voor in den gebede.

2. De lastbrieven worden onderzocht. In het Moderamen nemen zitting: Ds. Zwiers, praeses; Ds. v. d. Vlies, assessor en Ds. Los, scriba.

3. De Praeses heet Ds. Weener hartelijk welkom. Z.Eerw. antwoordt. De assessor feliciteert Ds. Zwiers met zijne roeping naar Paesens en Moddergat en spreekt de blijdschap der Classis uit voor zijn behouden.

4. Notulen worden gelezen en goedgekeurd.

5. De stukken betreffende de roeping en het aannemen van Ds. J. Mulder als herder en leeraar van de Geref. Kerk te Gorinchem worden geapprobeerd. Gorkum wordt gelukgewenscht.

6. Bezwaarschrift van een lid der gemeente tegen zijn kerkeraad wordt teruggenomen.

7. Ds. Steinhart geeft schriftelijk mededeeling van zijn zich herhalende krankheid en verzoekt de voorbede en de hulp der classis voor zijn beproefde gemeente. De scriba zal hem namens de classis beantwoorden.

8. Het rapport van den class. quaestor wordt door eene commissie nagezien en in orde bevonden.

9. De onderscheiden deputaten worden herbenoemd. De ontstane vacatures aangevuld.

10. Een ingekomen schrijven van den kerkeraad van 's Gravenhage wordt voor kennisgeving aangenomen.

11. Een kerk krijgt toestemming om een Dienaar des Woords voor de tweede maal te beroepen, gehoord de gegeven toelichting.

12. Aan een kerk wordt geadviseerd, na gegeven toelichting de 2e trap van censure toe te passen.

13. Een kerk vraagt en ontvangt inlichting inzake het optreden van oefenaars.

14. De vacaturebeurten worden aldus geregeld: Meerkerk: Ds. Los; Noordeloos D. D. Weener en v. d. Vlies; Hardinxveld D. D. Kapteyn en Muldet; Schoonrewoerd Ds. Zwiers.

15. Elke kerk zal zijn Dienaar een Zondag afstaan om Leksmond te helpen.

16. Het rapport uitgebracht inzake de Kerkbode is bevredigend. Op de eerstvolgende vergadering zal breedvoerig verslag worden gegeven.

17. Classis Gouda zal worden gevraagd hulp te verleenen met het oog op de vele vacatures.

18. De Praeses gaat voor in dankzegging en sluit de vergadering.

Namens de Classis:

J. v. D. VLIES,
Scriba.

Korte notulen der vergadering van de Classis Dordrecht, gehouden 5 Nov. 1914.

De Praeses der roepende kerk, Ds. Meynen, laat zingen Ps. 134 : 1, leest Psalm 46 en gaat voor in gebed. De credentiebrieven worden nagezien door Ds. van Dijk en oud-Juch, waaruit blijkt, dat de kerk van Brussel niet vertegenwoordigd is en de kerken van Zwijndrecht en H. I. Ambacht twee ouderlingen hebben afgevaardigd. Van de kerk van Antwerpen waren wel twee ouderlingen tegenwoordig, doch niet in een wettige vergadering afgevaardigd, als gevolg der tijdsomstandigheden, waarom hun evenwel keurstem wordt verleend.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

In het moderamen nemen zitting als praeses Ds. Meynen, als assessor Ds. van Dijk, en als scriba Ds. Jonge, in de plaats van Ds. Warner.

Ds. van Dijk brengt rapport uit van de kerkvisitatie, gehouden te 's Gravendeel, en van de behandeling van het geschil tusschen dien kerkeraad en Ds. V. Met de conclusies van dit rapport gaat de vergadering accoord.

Bij de rondvraag naar het Art. 41 K. O. wordt behandeld de instructie van de kerk van Alblasserdam, welke advies vraagt in de zaak van Papendrecht. Na eenige bespreking wordt besloten deze zaak te laten rusten, tot de bezwaarde broeders zelve zich tot de classis hebben gewend.

De instructie van de kerk van Sliedrecht, luidende: »De classis Dordrecht stelt aan de Part. Synode van Z.-Holland ten Z. voor, dat deze jaarlijks haar acta, met of zonder rapporten, late drukken en aan elke kerk in haar ressort 2 ex. toezende", wordt aangenomen met schrapping van de woorden »of zonder".

Door Ds. de Jonge wordt voorgesteld, dat jaarlijks in elke kerk der classis een collecte zal gehouden worden voor de evangelisatie te Papendrecht. Besloten wordt, dat de afgevaardigden dit als verzoek zullen medenemen naar hunne kerken.

De classisbeurten worden aldus geregeld: Alblasserdam: D. D. van Dijk en Meulink; 's Gravendeel: D. D. Vogel en de Jonge; N.-Lekkerland: D. D. Vonkenberg en Warner; Antwerpen: de in de vorige vergadering aangewezene.

Ds. Goslinga vraagt eenige inlichtingen aangaande het finantieel rapport der Medische zending en oud. Trapman omtrent de regeling der quota voor art. 11 en 13. Besloten wordt, dat door den quaestor op de volgende vergadering een concept-regeling zal worden voorgesteld.

Roepende kerk voor de volgende vergadering is H. I. Ambacht. Na het zingen van Ps. 84 : 6 en dankzegging door Ds. van Dijk, wordt de vergadering gesloten.

Namens de classis
A. VAN DIJK,
Assessor.

Buitenland.

Frankrijk. Finantieele moeilijkheden voor de Prot. Kerken. Vrouwen die predikanten en burgemeesters vervangen.

Dat de Fransche Protestanten in dezen oorlogstijd moeite hebben om het geld te vinden, dat voor hun kerkelijk leven noodig is, spreekt van zelf, evenals dat men van Engelsche zijde hen daarbij ondersteunt. De predikant C. Merle-D'Aubigné schreef in het laatst van October aan het Engelsch Comité, dat hen steunt, het volgende:

»Onze finantieele positie is nog steeds moeilijk. Wij hebben den laatsten termijn van het predikantentractement slechts ten deele kunnen uitkeeren, en wij weten niet of wij daartoe een volgenden keer zullen in staat zijn. Ik vernam dat gij in Engeland veel hoort van hetgeen de Roomsche priesters en nonnen doen, maar weinig vernemt van den arbeid van Protestantsche predikanten. Ik meen in alle bescheidenheid te kunnen zeggen, dat zij zoowel als deze hun plicht doen. Twee vijfden van hen doen dienst als aalmoezeniers, of verplegen zieken in de ambulances, of strijden mede als officiers en soldaten.

Reeds hebben een jongeling die opgeleid werd voor de zending en een Theologisch student hun leven voor hun land verloren.

Minstens drie van onze kerken zijn door Duitsche granaten vernield. Rheims, Douai en Maubeuge. De predikant van Rheims moest zijn huis ontvluchten, zonder dat hij iets behalve allernoodzakelijkste kleedingstukken kon medenemen. Hij houdt Godsdienstoefeningen in de kelders van een groote champagnefirma, en met groote koelbloedigheid blijft hij het overschot van zijn kudde bezoeken, terwijl de bommen in de straten nedervallen. In onderscheidene van onze gemeenten nemen de vrouwen de plaats in van hare echtgenooten, die naar het front vertrokken zijn om hunne militaire plichten te vervullen.

Mijn eigen nicht heeft den dienst geleid door de gewone prediking te Londen; men kwam samen in de zaal naast de kerk. Op een andere plaats is de vrouw van een predikant, nadat de burgemeester op de vlucht gegaan was op het gerucht van het voortrukken der Duitschers, de burgerlijke zaken gaan behandelen. Eene andere is tot aalmoezenierster benoemd van de hospitalen der stad. Het spijt mij, dat ik u niet eenig bericht kan geven omtrent onze lieve vrienden in België.

Ik ben werkelijk omtrent hen en omtrent het werk aldaar in vreeze. Want de strijd wordt juist langs de lijn van hun zendingsstations, van Verviers en Luik, naar Bergen, door Namen, Charleroi, enz. gevoerd.

Hoe zal het hun gaan als de strijd uit is? Zij ontvingen een groot deel van hun budget uit Duitschland.

De predikant D. Couve dient als ziekenverpleger in een ambulance; de predikant Lortsch van het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap is te Bordeaux; zijn zoon, die voor zendeling studeert, is gewond en krijgsgevangen in Duitschland. Van mijn eigen gemeente zijn zestig leden naar het oorlogsveld vertrokken. Van hen werden er drie gedood, twee gewond en ten minste drie gevangen genomen. Mijn zoon dient bij de artillerie te Verdun. Mocht onze Vader in de hemelen al de onzen in deze gevaarvolle tijden bewaren".

Duitschland. Brief van een Duitsch Veldprediker.

Hoe een veldprediker der Ev. kerk arbeidt, blijkt uit een brief waaraan wij het volgende ontleenen:

»Onze divisie was aangewezen aanstonds een zware, bloedige taak te vervullen: zij moest deelnemen aan den strijd in de Vogeezen. De Franschen hadden zich in de hooge boschrijke bergen genesteld, en daarbij gebruik gemaakt van hun nauwkeurige terreinkennis, die zij gedurende den langen vredestijd opdeden, niet het minst door hun verkeer met Franschgezinden.

Bij de zuivering van dit woudgebergte drong onze divisie zwaar worstelend vooruit; wij hadden dagelijks een of twee gevechten. Daarbij kon den troep weinig rust gegund worden: twee uur slaap werd nauwelijks genoten, en het bereiden van spijs werd dikwijls verhinderd doordat men zich moest gereed houden tot, of beginnen moest met het gevecht.

Overwinnend, zij het ook met smartelijke verliezen, drong de divisie tot Fransch grondgebied door. Nu volgden de gevechten bij de Meurthe. De gevaarlijkste tegenstanders vonden wij ook hier in de beboschte bergen, die door de Franschen tot formeele vestingen waren gemaakt; zij kenden voor hun geschut de ligging en afstand van elke plaats en van elke gewichtige militaire stelling zeer nauwkeurig. Weer moest men worstelen om vooruit te komen! Hoe verwoest was het Fransche landschap! Hoe hebben daar de granaten, Duitsche zoowel als Fransche, hunne trechters in den bodem geboord en als zij in de huizen sloegen, brand en vernieling veroorzaakt! Een arts heeft aldaar bijv. op een boschweg naar de verspreide ledematen achttien Fransche soldaten geteld, die door een enkele houwitser gedood werden!

In den omtrek van de Meurthe leden ook wij aanzienlijke verliezen. De gezondheids-compagnie kreeg weer zwaar werk te doen. Maar wij bleven ook hier overwinnaar.

Een nieuwe opdracht voerde onze divisie verder in een stelling, waarin wij, met andere strijdmachten verbonden, elken vijandelijken opmarsch of doorbreking verhinderen moesten. Daarom blijven de troepen tegenwoordig langer in hunne stellingen, die zij dagelijks sterker maken en steeds behagelijker inrichten.

Wanneer de troep meer op dezelfde plaats vertoeft, heeft de veldprediker gelegenheid om meer diensten te organiseeren. Wanneer er geen tijd is voor het koken van eten en voor slapen, kunnen er schier geen godsdienstoefeningen gehouden worden. In de eerste veertien dagen heb ik slechts zelden vóórdat het gevecht begon, een kort Christelijk woord kunnen spreken. Ik moest mij in die dagen bepalen tot het bezoeken van gewonden in de verbandplaatsen en daarbij liggende Lazaretten. Daar zoekt men licht- en zwaargewonden, officieren en soldaten, vriend en vijand te bearbeiden. Eene menigte Fransche gewonden zijn door ons mede verpleegd, en na korten tijd hadden zij alle gepraat over Duitsche wreedhartigheid vergeten, waarvan men hun de ergste dingen voorgesteld had.

Welke wonden en vernunkingen, welke smartelijke tooneelen op zulke verbandplaatsen! Daar is slechts één toevlucht — die tot den God der Vaderen en Zijn eeuwige armen. Daar lagen zij met verbrijzelde dijbeenen of op andere manier zwaar verminkt op groene zoden, stroobossen, matrassen, in schuren, huizen, scholen, kerken. Als het de omstandigheden eenigszins toelieten, heb ik met de gewonden korte godsdienstoefeningen gehouden, en steeds werd het Woord des Heeren kennelijk bevestigd: „Wie dorst, kome tot'Mij en drinke". Wanneer Kerken tot Lazaretten gebruikt werden, speelde daarbij wel een officier zacht op het orgel een koraal.

Doch spoedig vond ik ook midden onder het opmarcheeren en in den strijd gelegenheid voor de niet alleen door mij begeerde „Andachten". Wij houden en hielden ze meest in het vrije veld, in enkele gevallen in bedehuizen... Op den eenen dag is het mij vergund tot onderscheidene duizenden te spreken, op den anderen tot een enkele compagnie, batterij of kolonne. Wanneer mijn rijpaard bij de dikwijls verre ritten vermoeid wordt, mag ik ook gebruik maken van een wagen. Ik kan mijn arbeid niet tot den Zondag bepalen, elke gelegenheid in de week moet ik aangrijpen. Volgens mijn dagboek heb ik van 16 Aug. tot 28 Oct. 53 godsdienstoefeningen leiden. Deze diensten bestaan in koraal, gebed, Schriftwoord, lied, prediking, gebed, zegen en slotvers en duurt 30 à 50 minuten. Lazarettoespraken enz. zijn hierbij niet gerekend. Het is dus noodig een lange reeks veldpreken te houden, naar wie lichamelijk gezond is, een goed paard berijdt en vóór alles biddende den strijd, noodt en blijdschap der troepen en ook den nood van het volk op het hart draagt, die vindt het een kostelijk werk, dat meer verfrischt dan vermoeit...

Volgens mijn ondervinding is het niet noodig, nog vele Veldpredikers te zenden. Als het vechten of gedurig voortmarcheeren het houden van godsdienstoefeningen verhindert, kunnen vele Veldpredikers daaraan niets veranderen. Van meer gewicht is het, dat de Veldprediker de gelegenheid die soms spoedig weer voorbijgaat, weet te gebruiken: dat hij dus den dienst kent. Het gewichtigste is het, dat hij den levenden God en de blijde boodschap des heils in Christus, onzen Verlosser, als getuige kan verkondigen. Gevaar dat de Veldprediker bij het zoo dikwijls voorgaan uitgepreekt zal raken, bestaat er niet. Wat in de dagen der Reformatie mogelijk was, wat de predikanten der Hugenoten „in de woestijn" deden, wat mannen als Wesley, Whitefield presteerden, wat Spurgeon niet alleen zich zelven, maar ook zijn leerlingen oplegde, moet ook de bescheiden Veldprediker kunnen doen: namelijk, dagelijks het Woord Gods verkondigen. Wie biddend zijn Bijbel leest, vindt zoovele krachtige en kostelijke teksten, dat hij nooit verlegen behoeft te staan".

Voorts getuigt de briefschrijver, dat zijn geloof gesterkt werd, daar hij bemerkte dat de soldaten ontvankelijk zich betoonden voor de Goddelijke waarheid. Het is wel te vreezen, dat niet alle indrukken die men in dezen tijd krijgt, zullen bijblijven. Maar de voorzichtigste ooggetuigen van den strijd zeggen, dat een te voren nooit gekende honger naar God en naar den vrede Gods in het Duitsche leger gevonden wordt.

WISCKERT.

Voor Kinderen.

KERSTZANGEN.

UIT OUDE DAGEN.

I.

Vóór het feest.

Ons feestlied rijze tot Gods troon,
Prijst nu den Heer op blijden toon,
Looft thans den Heer die eeuwig leeft,
Die ons Zijn Zoon geschonken heeft.

Wij groeten blij den schoonsten dag
Dien ooit de wereld lichten zag:
Wij vieren met verheugden geest
O Heiland, Uw geboortefeest.

Wij knielen bij Uw kribbe neer,
Aanbidden U als onzen Heer,
En bij der eng'len lofgeklank
Brengt ons gemoed U eer en dank.

Gij, Heere Jezus, zijt het waard:
Gij zijt het licht, de troost der aard.
Wat heil houdt ons Uw komst bereid.
Zij schenkt ons vrede en zaligheid.

Nu rijst het licht, de nacht verdwijnt,
Der heemlen glans in U verschijnt,
God schenkt aan zondaars Zijn genâ,
De Christus komt, Halleluja!